

'De Drie van Breda' 29-02-1972

De heer **Abma** (S.G.P.): Mijnheer de Voorzitter! Gedane zaken nemen geen keer; ongedane zaken evenmin. Het lijkt de vloek van verkeerde gratie, dat zij opnieuw ongewenste gratie baren moet, hetgeen wij dan dubbele gratiëring noemen.

Mijnheer de Voorzitter! Wij willen nadrukkelijk stellen, dat naar onze overtuiging onvoldoende recht is geoefend na de oorlog. De vraag is gesteld hoeveel oorlogsmisdadigers nog in andere landen op dit moment gevangen zitten. Om tot een afgerond oordeel en goed inzicht te geraken, is het noodzakelijk, dat wij kennis dragen van de volledige berechting na de oorlog in de diverse landen.

Mijnheer de Voorzitter! Uit barmhartigheid is de geëiste doodstraf omgezet in levenslang. Barmhartigheid kan wreed zijn voor allen, die er actief of passief bij betrokken waren. Hadden wij aanvankelijk gehandeld naar de eis van het goddelijk recht, dan hadden wij ons veel ellende kunnen besparen.

Mijnheer de Voorzitter! Ik sluit mij aan bij sprekers, die het betreuren, dat de Regering de Kamer heeft omhooggetild in de stoel van de Kroon. Men kan erover redetwisten in hoeverre de Regering dit beoogt, maar dan geldt in deze ernstige aangelegenheid - ook met het oog op precedentwerking - dat zelfs de schijn van het kwaad dient te worden vermeden.

Mijnheer de Voorzitter! Wij achten dit debat niet op zijn plaats. Op deze wijze dreigt het gevaar dat het recht van gratie te grabbel wordt gegooid. Het is te meer betreuenswaardig, omdat de Koning erin gemoeid is. Wenst de Regering niet te regeren? Wil de Regering manipuleren met het prerogatief van de Kroon? Het gaat op deze wijze in de richting van de soevereiniteit van het volk. Juist deze dagen was de formule „bij de gratie Gods" onderwerp van twijfel. Als de Regering zich bewust is, te regeren bij de gratie Gods, komt ook het recht van gratie tot zijn eer. De Kamer kan niet op de stoel van de Kroon plaatsnemen, ook niet omdat de relevante stukken, gratieverzoeken en adviezen, niet ter beschikking van de Kamer staan. Wij moeten iets doen, waarvoor wij het gereedschap, de stof niet bezitten. Nu moeten wij het doen met een chaos van indrukken, ontboezemingen en argumenten.

Mijnheer de Voorzitter! Deze principiële stellingname, dat het hier in eerste aanleg een zaak van de Kroon betreft, brengt mij ertoe te zeggen, dat wij ons ook gereserveerd zullen opstellen tegenover de thans ingediende motie. Het is niet uitgesloten, dat wij onze bijdrage tot dit debat genoegzaam achten voor de Regering om onze opvattingen te kennen.

Eerst iets over de argumentatie pro. Neemt u ons niet kwalijk, mijnheer de Voorzitter, dat die ons paniekerig voorkomt en daardoor enigszins bedenkingen oproept om niet te zeggen: verdenkingen. Men roept ons op juist als christenen om vooral toch barmhartig te zijn. Als wij proberen, op dat verheven standpunt ons te stellen, valt men ons in de gedachte met de verzekering: Och neen, die schurken, dat vuilnis is geen barmhartigheid waardig; je moet ze uitstoten, eenvoudig als afval storten over de grens.

Nogmaals, men zegt: voor deze uitgeblusten heeft het voort-vegeteren in de gevangenis geen zin; de straf is volstrekt absurd, je verlaagt je er zelf mee ze langer vast te houden. Als wij proberen het zo te bezien, zegt men: Vast en zeker vrijlaten, want dat is juist de ergste straf, die je ze nog bezorgen kunt, de vuilste trap, die je kunt nageven, namelijk terugkeer in de

maatschappij. Van barmhartigheid gesproken! Op die manier weten wij het niet meer. Deze argumentatie pro is paniekerig.

De Regering wenst, dat wij ons concentreren op de materiële hoofdvraag: Voortgezette gevangenhouding of vrijlating. Betreft dat, zo wil ik nogmaals vragen, alle drie gezamenlijk? In het begin hebben wij sterk die indruk gekregen. Is dat geen soort amnestie? Het antwoord op deze vraag is niet duidelijk uit de verf gekomen.

Ik wil iets zeggen over de belangrijkste component, een belangrijke component voor de gratie, het berouw. Van de zijde van de pers is gevraagd, of er in de gratieverzoeken van berouw is gebleken. De Minister schrijft: „Ik heb die vraag bevestigend doen beantwoorden.” De bewindsman neemt wel enigszins afstand, wil mij voorkomen. Ik heb van mijn leven iets te maken gehad met het leed van de gezinnen in Putten. Iemand vertelde mij eens: Een wonder, dat ik niet weggevoerd ben, maar die eerste maanden, toen de ramp bekend werd, dat er ruim 550 waren gebleven, dorst ik mij niet in het openbaar in het gezelschap van mijn vrouw te vertonen om het leed van honderden weduwen niet te verzwaren. Ik voelde mij, zo zeide hij, gewoon schuldig. De man had part noch deel. Wij zijn van oordeel, dat ook in dezen de diepe tonen het zijn, die de mu-ziek maken. Het lijkt mij psychologisch zo moeilijk een gratieverzoek in te dienen door deze misdadigers, een gratieverzoek, waarin berouw vervat is. Als je je al schuldig voelt, als je part noch deel hebt, hoe moet het dan wel zijn, als je een werkzaam aandeel hierin hebt gehad?

Laten wij niet vergeten - en dat is op de hoorzitting ook zonneklaar gebleken - dat juist die persoonlijke leedverzwaring, dat sadistisch optreden, die onnodige kwellingen voor de getroffen en het allerzwaarst te verteren zijn geweest. Is er ooit van de zijde van de oorlogsmisdadigers geprobeerd om de slachtoffers van dit berouw in kennis te stellen? Berouw wil dat, ook al wordt het niet aanvaard, ook al zou het met hoon worden geaccepteerd. Je wilt het dan toch! Berouw begeert de straffen en heeft die lief. Dat heeft Luther gezegd en Luther was een Duitser. Is hiervan ook iets naar voren gekomen?

Eén aspect van de vrijlating is, dat de betrokkenen nog iets van het familieleven, van het verkeer met hun kinderen en kleinkinderen kunnen genieten. Dat is het juist, wat voor die duizenden, die nog dagelijks lijden onder de gevolgen, nooit meer mogelijk is op aarde.

Een grote vraag, die de gestalte aanneemt van een verwijt, vooral ook aan het adres van hen die als christenen trachten te leven, is, dat wij onbarmhartigheid aan de dag zouden leggen als wij ons tegen de vrijlating kanten. God - zo zegt men en wij hebben dat in deze dagen heel vaak moeten horen - is toch immers barmhartig, de barmhartigheid zelf? Ik wil hiervan een paar dingen zeggen.

Als men barmhartigheid van ons vraagt, jegens wie moeten wij dan die barmhartigheid betrachten, jegens de drie of jegens de duizenden? Ik heb op de vraag: „Is dan God niet barmhartig?” het antwoord geleerd: „God is ook rechtvaardig”. Die woorden hebben mij deze dagen niet losgelaten: maar ook rechtvaardig. Ik besef levendig, dat dit heel veel vragen en mogelijk misverstanden kan oproepen. Ik kan er nu niet uitvoerig op ingaan, maar ik ben er wel toe bereid. Slechts dit: het lijkt op die wijze, dat God een tegenstrijdig wezen is. Toch belijden wij, dat Hij de eenvoud zelf is, en eens zullen wij zien, wat wij ons niet kunnen voorstellen, dat Hij in Zijn barmhartigheid en in Zijn rechtvaardigheid toch Eén is, dat Hij de eenvoud zelf is. Wij moeten waken tegen een gesneden beeld, tegen eenzijdige beeldvorming. God is, zoals Hij zelf zegt dat Hij is. Wij lezen in Zijn Woord, in de Thora, dat God zich zelf

bekend heeft gemaakt, dat Hij is barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van weldadigheid, die de ongerechtigheid, overtreding en zonde vergeeft, maar ook de schuldige geenszins onschuldig houdt en de ongerechtigheid van de vaders aan de kinderen en kleinkinderen bezoekt tot in het derde en vierde geslacht.

Ik bedoel te laten uitkomen, dat het allemaal niet zo simpel is als de mensen gauw geneigd zijn te denken en te zeggen. Wij willen niet plaatsnemen op de stoel van de Kroon, maar ook niet op de Troon van de Allerhoogste, om snel en lichtvaardig uit te maken waar de rechtvaardigheid eindigt en waar de barmhartigheid intreedt. Wij kunnen heel gauw wat klaarmaken met bijbelteksten, maar de bijbel kent diepe klachten, afronden van klachten, aan de ene kant zeker de klacht „Heeft God vergeten genadig te zijn?“, maar evengoed: Mijn recht gaat aan mijn God voorbij. Met andere woorden: God doet me geen recht.

Ik heb alleen maar duidelijk willen maken, dat het niet één, twee, drie is uit te maken. Wij zijn er niet van af simpelweg te constateren: God is barmhartig en jullie moeten ook maar barmhartig zijn. Ik denk de laatste dagen wel eens, of ik enigszins op dit debat geprepareerd was. Juist deze zomer heb ik gestaan in Ladelund. waar meer dan 100 Puttenaren begraven zijn, en juist deze herfst was ik bij het monument van de herinneringen in Jeruzalem - Jaad Wascheem - dat de herinnering aan 6 miljoen levend houdt.

Deze zee van leed is maar zo niet weggewist. Men zegt, dat wij eindelijk eens vergeven en vergeten moeten. En als wij het zouden proberen... ? Dan heb ik zo de gedachte, dat wij de riemen van barmhartigheid en vergevensgezindheid snijden uit het levende vlees van anderen, van velen uit ons volk en van onze joodse volksgenoten met name.

Weet u wat ons zo tegen de borst stuit? Dat gesuggereerd wordt, dat, als wij niet barmhartig zijn, dit ons stelt op het standpunt van die beulen, dat dit ons aan hen gelijk maakt. Weet u welk gevaar nu dreigt? Het is een wrede, afschuwelijke ironie. Dat juist de zwaarst getroffen, die het meest onder de nazi-beulen geleden hebben, het stempel opgedrukt en het stigma ingedrukt krijgen dat zij precies die nazi-beulen zijn. Dit stuit tegen de borst.

Als het verkeerd was geen barmhartigheid te betrachten, moeten wij dan misschien met hen niet mee dit kruis dragen, met die velen die het nog niet kunnen? Als wij pogen volksvertegenwoordigers te zijn, moeten wij met name dan niet denken aan het joodse volksdeel: Israël, de beminden, zoals het nieuwe testament zegt?

Ik heb scherp en eerlijk getracht te luisteren, speciaal ook tijdens de hoorzitting. Daar klonken zeker onzuivere geluiden. Wie had anders verwacht? Maar wij zijn toch wel van de overtuiging dat het niet uitsluitend klanken waren van haat en tomeloze wraak. Wij mogen niet zeggen dat de gekwelden het laatste druppeltje willen persen uit deze uitgeknepen levens. Er klonk ook de roep, een schreeuw om recht en gerechtigheid.

Och, deze laatste drie, zegt men, en niet eens de allerergsten. Kunnen de getroffen, die helpen dat er onvoldoende rechtspleging is geweest, dat die rechtspleging - laat ik het zo zeggen - vragen openliet? Het gaat niet aan ons rap te bevrijden van dit laatste restant van de oorlog, alsof wij ons propere Hollandse straatje willen schoonvegen. Het gaat primair niet om die laatste drie, maar om recht en gerechtigheid.

Als sommigen menen dat het verkeerd zou zijn of op den duur zou worden om langer vast te houden dan ligt het op onze weg, dat wij met die wanhopigen in solidariteit, in

verbondenheid, meeworstelend, eerst uitputtend moeten trachtend daar te komen. Wij kunnen niet goedkoop als verheven voorbeeldige christenen - ik zeg het nogmaals - riemen van barmhartigheid snijden uit het levende vlees van anderen die nog smart hebben. „Het hart heeft ook zijn redenen". Wij kunnen deze kwestie niet academisch abstraheren. Ik wil ook niet betweterig beslissen wat beter is: de klap ineens of de smart op termijnen. Dan moeten wij toch in de eerste plaats luisteren naar de betrokkenen zelf en naar deskundigen.

Nog drie dingen. Wij beseffen juist, dat degenen in ons midden, die de idealen van humaniteit en humane strafrechtpleging huldigen, er moeite mee hebben tegen de vrijlating te pleiten. Wij zijn iets gereserveerder ten aanzien van deze idealen. Dan redt men zich met het argument, dat dit buiten proporties is en dat dit uniek is. Ik zou alleen willen opmerken - ik geloof niet, dat het thans de gelegenheid is hierover uit te weiden -, dat ik het toch wel mager vind, wanneer wij alleen de kwantitatieve factor laten gelden. Op die manier zouden wij toch ook wel leed kunnen verzwaren.

Er is ter gelegenheid van de hoorzitting uitgesproken — ik zeg dat begrijpend en heel voorzichtig -, dat zulke monsters niet bekeerd kunnen zijn. Dat gaat veel te ver, want dan zetten wij ons op de troon van God. Nu spreek ik niet over hun bekering, maar ik zeg wel, dat voor de grootsten van de zondaren, voor de grootste munsters en de grootste beesten Gode zij dank bekering bestaat. Dat moeten wij zeggen. Als wij lichtvaardig spreken van mensen, die geen mensen zijn, onmensen, zijn wij ook bezig onszelf te bevrijden. Een beetje zelfkennis zou ons passen. Laten wij dat ook alsjeblijft willen: onszelf te kennen. Als men concludeert, dat wij niet barmhartig zijn, dat wij geen gratie willen geven en hen niet kunnen vrijlaten, dan mag ieder weten, dat wij uit het diepst van ons hart het allermeeste gunnen: genade en vergeving.

Mijn derde en laatste opmerking: Er is ontzaglijk veel gepraat over een toekomstige humane samenleving, waarin dingen als wij vandaag bespreken nooit meer mogen en kunnen gebeuren. Wij zijn niet zo optimistisch daarover. Wij lezen weer van jodenvervolging. Nazi's kunnen dat doen, maar ook naties. Wij zijn niet zo gelovig, als over die humane samenleving wordt gesproken.

Als Israël op zijn plaats komt; de oudste zoon - het Joodse volk - thuiskomt bij de Vader, dan gaat het gebeuren: Dan is er de heilstaat. Vrede zij over Israël!